Journal of Athar
ISSN: 2538-1830 | Volume 45 | Issue 105 | Summer 2024

Residential Architecture of Cham Route (Mirza Jan) on the bank of the Seimareh River, Ilam (Central Zagros)

Mahnaz Sharifi[1]
1. Associate Professor, Iranian Center for Archaeological Research (ICAR), Research Institute of Cultural Heritage and Tourism (RICHT), Tehran, Iran. ***Email:*** m.sharifi@richt.ir

Article Info

Pp: 5-30

Original Article

Received: 2023/10/11
Revised: 2023/12/11
Accepted: 2023/12/14

https://doi.org/10.66224/Athar.45.105.1

Use your device to scan and read the article online

Athar Journal
Journal of Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT), Tehran, Iran

Publisher:
Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICHT).

ABSTRACT

Cham Routeh lies on the Seimare River along the road that links Lomar to Sirvan County. As the primary permanent water source of the region, the river flows from the eastern Central Zagros, and proceeds along the provincial border of Lorestan and Ilam after receiving a series of other rivers. Due to its natural and strategic features, the Seimare Valley has appealed to human groups throughout history. The Kabir Kuh geographically divides the region into two distinct areas known as Pish-e Kuh and Posht-e Kuh. Excavations at Cham Routeh yielded two Sasanian buildings, which in light of the excavated pottery assemblages would remain in use in the early Islamic period. An outline of the exposed spaces in these structures follows. In general, the excavations brought to light a variety of relics, including buildings of rubble and gypsum plaster, and pottery sherds. These will be briefly outlined below. A notable point is that the floors of the residential spaces were coated in gypsum plaster, and even traces of re-plastering were discernible. Unsurprisingly, the gypsum plaster was reserved to the roofed spaces. In the two open courts that flanked the excavated structure, the flooring was in dry laid form and did not show indications of any plaster or mortar. The most important category of small finds concerns pottery. Characteristic instances were sampled for drawing. Typological comparisons attribute the excavated assemblages to the Sasanian and early Islamic times. The existence of Cham Routeh clearly suggests that, alongside larger centres like Darre Shahr, Barzghavaleh, Qala Gouri, and Seiyrom Shah, there was also an established pattern of smaller settlements in the Seimare valley. The excavations at Cham Routeh, which covered an area of above 3.000 sq. m in total along a northwest-southeast direction, identified ruins of two residential structures associated with service quarters (possibly\ kitchen areas). Building I was uncovered in the western half of the site, while Building II stood in its eastern half. The space in-between contained the service quarters (table 1). The architectural structures have been dated by the small finds, mainly pottery.

Keywords: Central Zagros, Seimare River, Residential Architecture, Sasanian, Early Islamic Period.

Copyright © 2023. This open-access journal is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the AttributionNonCommercial terms.

URL: https://athar.richt.ir/article-2-1575-en.html

How to Cite This Article:

Sharifi, M., (2024). "Residential Architecture of Cham Route (Mirza Jan) on the bank of the Seimareh River, Ilam (Central Zagros)". *Athar*, 45 (105): 5-30. https://dx.doi.org/10.22034/45.105.1

Introduction

Archaeological investigations of the past decade within the prospective reservoir of the Seimare Dam have produced a wealth of ceramic and architectural evidence. The excavation at the Seimare Dam makes part of a ample rescue project developed form the Iranian cultural heritage organization from 2010 to 2016 as a consequence of the big earth movements effected for the construction of the big dam at Seimare. As a region related to the Sasanian and early Islamic times, several contemporaneous sites were identified in the Seimare Basin in 2015, among them being Barzghavaleh, Qala Gouri and Cham Routeh. Proximity of the region to the Sasanian political center of Ctesiphon adds to the importance of these sites as their spatial pattern attests to a high population and settlement concentration.

Research Method

Based on archaeological excavations and library studies, the present work adopts a descriptive-analytical approach to explore the site of Cham Routeh in the Central Zagros. The research involved surface survey and excavation, and utilized aerial images in the preparation of the plans to ensure higher resolution. Based on the topography of the site and the depth of the cultural deposits, and following the inspection of the clandestine cuts, the southwestern part of Cham Routeh was selected for excavation. The seventeen 5×5 m trenches opened at the site produced architectural elements and spaces, which were then compared to those from the other sites in the Seimare Valley, alongside the recorded ceramics.

Research Findings

Excavation at Cham Routeh yielded two Sasanian buildings, which in light of the excavated pottery assemblages would remain in use in the early Islamic period. An outline of the exposed spaces in these structures follows. In general, the excavations brought to light a variety of relics, including buildings of rubble and gypsum plaster, and pottery sherds. These will be briefly outlined below. A notable point is that the floors of the residential spaces were coated in gypsum plaster, and even traces of re-plastering were discernible. Unsurprisingly, the gypsum plaster was reserved to the roofed spaces. In the two open courts that flanked the excavated structure, the flooring was in dry-laid form and did not show indications of any plaster or mortar. The first season of excavations had already exposed a residential structure, viz. Building I ,. It was recovered in the western part of the site in the form of remains from a stone structure with a regular geometric plan, though recent road and garden construction works had obliterated most parts of it. The surviving parts included the eastern and small segments of the north and south walls, with floorings of rubble overlaid by plaster layers. The eastern wall, with a total length of 7.4 m and a width of about 0.6 m, ran along the northeastern-southwestern direction. The severely damaged north and south walls were only represented by about 1.8 m of their original length. The extant height of the walls was about 1 m. The walls consisted of rubbles set into gypsum mortar, with the latter also having been applied as plaster to the inner surfaces. The exterior surfaces were left un plastered given their exposure to the elements, as were the surfaces in the service quarters. The wall thickness was generally ca. 0.6 m, but reached about 1 m in the case of the northern wall. A notable architectural

peculiarity of B II is that the builder had integrated the bedrock and naturally occurring large stones into the structure so that they served as building materials. The building is oriented Southeast-Northwest. Judging by the disposition of the Northern, Southern and Eastern walls, the entrance was likely on the east wall, looking towards southeast. The two residential buildings in the eastern and western sides of the site were interspaced with compartments formed by drywalls of rubble. Presence of several stoves and oven remains suggested that the compartments were likely used in food preparation.

The most important category of small finds concerns pottery. A total of 950 pieces were recovered in the course of the second season. Characteristic instances were sampled for drawing. Typological comparisons attribute the excavated assemblages to the Sasanian and early Islamic times.

Conclusions

Two seasons of salvage excavations have covered the site as it will be submerged as part of the intended lake of the Seimare Dam. Results from the excavations show evidence of Sasanian and early Islamic centuries. settlements at the site. The existence of Cham Routeh clearly suggests that, alongside larger centers like Darre-Shahr, Barzghavaleh, Qala Gouri, and Seiyrom Shah, there was also an established pattern of smaller settlements in the Seimare valley. The excavations at Cham Routeh, which covered an area of above 3, 000 sq. m in total along a northwest-southeast direction, identified ruins of two residential structures associated with service quarters (possibly kitchen areas). Building I was uncovered in the western half of the site, while Building II stood in its eastern half. The space in-between contained the service quarters. The architectural structures have been dated by the small finds, mainly pottery. The exposed architecture seems to represent consistent walls and rooms. The building materials are mainly sedimentary rocks and river cobbles that were set into gypsum mortar. It should be mentioned that Cham Routeh lies in an ecologically rich and fertile landscape, surrounded with alluvial lands and summer pastures of Seimare. Thus, Cham Routeh as a settlement site is considered to represent indigenous traditions.

Analysis of the plan and materials suggests that the uncovered architectural remains consisted of both roofed and open spaces. The floor in the roofed spaces was lined with gypsum plaster. These spaces were below 3 m in span, and had rather thin lateral walls, suggesting the use of flat roofs common to the region as there were no traces of debris relating to arched coverings, and the walls lacked the required strength to withstand the arch’s thrust. Furthermore, the open spaces lacked lining, plastering and flooring, and the ovens were installed in the open quarters. Thus, we are dealing with a simple, indigenous rural architecture rather than a mansion, a tradition that still persisted in the Central Zagros at the time. The site is dated to the Sasanian-early Islamic period mainly based on the pottery assemblages.

In light of the meticulous excavation at Cham Routeh, the exposed architecture represents a very ordinary structure, with the related spaces quite evidently lacking any indications of rebuilding or modifications. This structure perched on a low natural hump dominating the Seimare valley. This location would logically preclude construction of any resilient or monumental structure at this point as it was utterly prone to sedimentation deriving from frequent torrents in the long term. Thus, the structure,

its plan, pottery finds, and environmental evidence all point to the fact that they belonged to ordinary people.

The structure seems to display only a single architectural level but several use phases. The historic sherds came from the lower deposits sealing the floor level, and were thus earlier in date.

To conclude, single-period Sasanian sites are frequent in the Seimare region. Also, it should be noted that no settlements from the Islamic golden age are attested in the region. The regional structures are characterized by a haste in construction, as is evidenced by the use of pillars and the fragile walls. Thus, we may theorize that the structures belonged to the late Sasanian or a transitional period, but also continued in use after the introduction of Islam to the region until the severe earthquake would eventually level them to the ground.

Acknowledgments

Finally, the author would like to express his gratitude to the referees of the journal who enriched the text of the article by providing their valuable comments.

Conflict of Interest

The author, while observing publication ethics in referencing, declares the absence of any conflict of interest.

مجلهٔ علمی اثر

شاپا: ۲۵۳۸-۱۸۳۰ دوره ۴۵ | شماره ۱۰۵ | تابستان ۱۴۰۳

مقالهٔ پژوهشی

معماری مسکونی چم‌روته (میرزاجان) در کرانهٔ رودخانهٔ سیمرهٔ شهرستان سیروان ایلام (زاگرس‌مرکزی)

مهناز شریفی[۱]

۱. دانشیار پژوهشکدهٔ باستان‌شناسی، پژوهشگاه میراث‌فرهنگی، تهران، ایران

Email: m.sharifi@richt.ir

اطلاعات مقاله

صفحات: ۳۰-۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۳

https://doi.org/10.66224/Athar.45.105.1

فصلنامهٔ اثر

نشریهٔ پژوهشکدهٔ ابنیه و بافت‌های تاریخی، پژوهشگاه میراث‌فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران

ناشر:

پژوهشگاه میراث‌فرهنگی و گردشگری

خلاصه

کاوش محوطهٔ چم‌روته (میرزاجان) در فاز سوم کاوش‌های نجات‌بخشی سد سیمره انجام یافت. رودخانهٔ سیمره شرایط بسیار مناسبی را در دره‌ها و دشت‌های میان‌کوهی بخشی از زاگرس‌مرکزی ایجاد نموده و باعث شده بسیاری از زیستگاه‌ها و استقرارها در حاشیهٔ آن شکل بگیرند، هرچند که مسیرهای صعب‌العبور و ارتفاعات از میزان ارتباطات آن کاسته و موجب شکل‌گیری فرهنگ‌های بومی- محلی در منطقه شده است. نتایج کاوش‌های باستان‌شناسی در محوطهٔ چم‌روته منجر به شناسایی فضاهای معماری مسکونی و مواد فرهنگی اواخر دوران ساسانی و اوایل اسلامی در کرانهٔ رودخانهٔ سیمره گردید. درکاوش‌های باستان‌شناسی سد سیمره محوطه‌های ساسانی قابل‌توجهی شناسایی شد. وجود شهرها، کاخ‌ها، بناهای اشرافی و اعیانی محوطه‌های کوچک از دورهٔ ساسانی در درهٔ سیمره و در خط شهر باستانی دره‌شهر، وجود یک مجموعه مواصلاتی از شهرها و دژها و محوطه‌های اقماری را در این محدوده تأیید می‌نماید. این نوشتار تلاش می‌نماید به این پرسش پاسخ دهد که، ماهیت بنا از منظرکاربری معماری در ارتباط با محوطه‌های هم‌افق در درهٔ سیمره چگونه است؟ نتایج کاوش چم‌روته سبک معماری مسکونی بومی را نشان‌داد. این سبک معماری که متعلق به طبقات معمولی جامعه است، کمتر شناخته شده است. پژوهش حاضر برمبنای کاوش‌های باستان‌شناسی طی سال‌های اخیر صورت گرفته و با رویکرد توصیفی-تحلیلی، سعی‌در تبیین بقایای معماری دارد.

کلیدواژه‌ها: زاگرس‌مرکزی، رودخانهٔ سیمره، بقایای معماری، دورهٔ ساسانی، اوایل اسلام.

حق کپی رایت انتشار: این نشریه دارای دسترسی باز، تحت قوانین گواهینامه بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 International License منتشر می‌شود که اجازه اشتراک (تکثیر و بازآرایی محتوا به هر شکل) و انطباق (بازترکیب، تغییر شکل و بازسازی بر اساس محتوا) را می‌دهد.

URL: https://athar.richt.ir/article-2-1575-fa.html

شریفی، مهناز، (۱۴۰۳). «معماری مسکونی چم‌روته (میرزاجان) در کرانهٔ رودخانهٔ سیمرهٔ شهرستان سیروان ایلام (زاگرس‌مرکزی)». *اثر*، ۴۵ (۱۰۵): ۳۰-۵. https://dx.doi.org/10.22034/45.105.1

مقدمه

منطقهٔ سیمره به‌دلیل واقع شدن در شاهراه خراسان بزرگ دارای اهمیت بسیاری است و نقش مهمی در ارتباطات فرهنگی ایفا می‌کرده و به‌دلیل صعب‌العبور بودن، از امنیت مناسبی جهت دوری از دشمنان برخوردار بوده است؛ به همین دلیل محل مناسبی برای پناهجویان، علی‌الخصوص شاهزادگان رانده شده ساسانی پس از فروپاشی حکومت ساسانی بوده است، وجود بناهای فاخر و اشرافی در این منطقه از جمله روئه (نیاکان، ۱۳۹۸)، کوشک قلاگوری رماوند (حسن‌پور، ۱۳۹۵)، دره‌شهر (لک‌پور، ۱۳۸۹)، بنای گوریه (خسروی، ۱۴۰۰) و برزقواله گواه این مدعاست. حکومت ساسانی در دوران میانی و اواخر حکومت از زمان شاپور دوم به‌تدریج مرکزیت سیاسی خود را از فارس به سرزمین باز و استراتژیک بین‌النهرین انتقال داد. قطعاً هدف از این انتقال مرکز قدرت، تسلط بیشتر بر مرزهای غربی و سرزمین‌های حاصل‌خیز عراق و خوزستان بوده است. دره‌های زاگرس‌مرکزی به‌عنوان نزدیک‌ترین مناطق مرتفع به مرکزیت سیاسی در این دوره به‌شدت مورد توجه واقع شدند که ازجمله این دلایل می‌توان، واقع شدن در مسیر شاهره ارتباطی بین مرکزیت امپراتوری با مرکزیت سیاسی، حاصل‌خیزی و تنوع زیست‌محیطی را برشمرد (Sharifi, 2019: 59). وجود استقرارهایی از دورهٔ ساسانی با تراکم نسبتاً بالاتر از حد توان زیست‌محیطی، واقع شدن در دره‌های طبیعی غیرقابل‌دسترس، دوری از مسیر راه‌های ارتباطی اصلی و از همه مهم‌تر ایجاد یکباره و همزمان آن‌ها، (به‌طوری‌که تمام این محوطه‌ها بر روی خاک بکر و نه در راستای تداوم استقراری از دوره قبل بنا شده‌اند)، ازجمله دلایل باستان‌شناختی است که این مراکز را نشـــانه‌هایی از حضور بازمانده‌های لشکریانی نشـان می‌دهد که به مقاومت پراکنده و ادامه حیات هنری و معماری ساسانی فعالیت نموده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده از کاوش چم‌روته نشانگر تداوم استقرار از دورهٔ ساسانی تا اوایل اسلام است که مدارک سفالین دلیلی محکم بر تأیید این تاریخ‌گذاری است. از اهداف کاوش چم‌روته علاوه‌بر نجات‌بخشی محوطهٔ چم‌روته، خواناسازی بافتار معماری، مقایسهٔ مواد فرهنگی به‌منظور گونه‌شناسی داده‌های باستان‌شناختی و تعیین دورهٔ نسبی، تعیین کاربری بافت معماری، برآورد مساحت و حدود گسترهٔ آثار معماری و مطالعه‌ی ارتباط فرهنگی اثر با محوطه‌ها و مناطق هم‌جوار است (شکل ۱-۲).

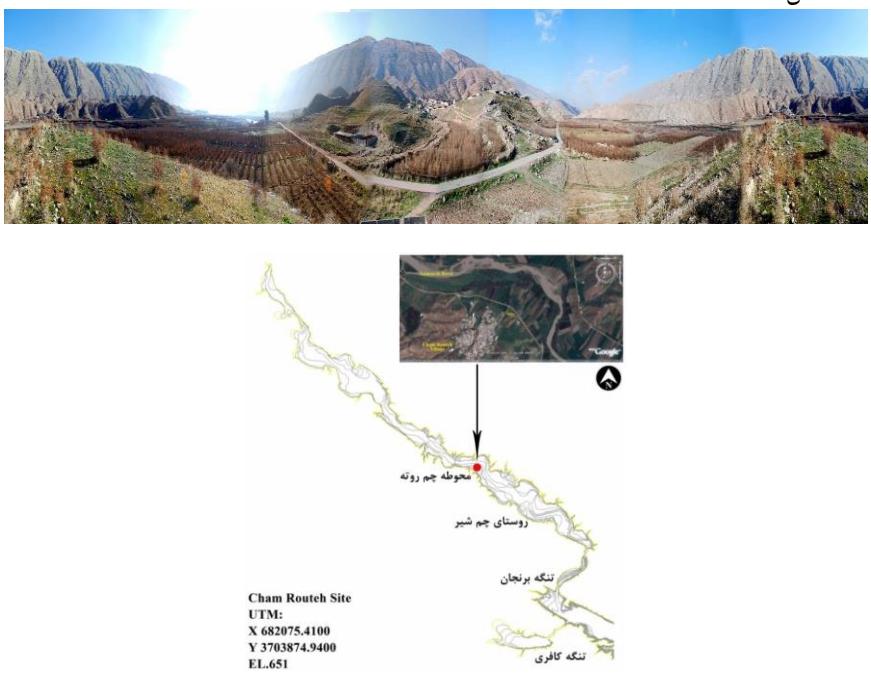

شکل ۱. چشم انداز محوطه چم‌روته و دره سیمره و موقعیت سد سیمره، تنگه‌ها و محوطه چم‌روته (نگارنده)

Fig. 1. General view of the Chamrouteh valley. bottom: Map of showing the location of the Seimare River (Athur)

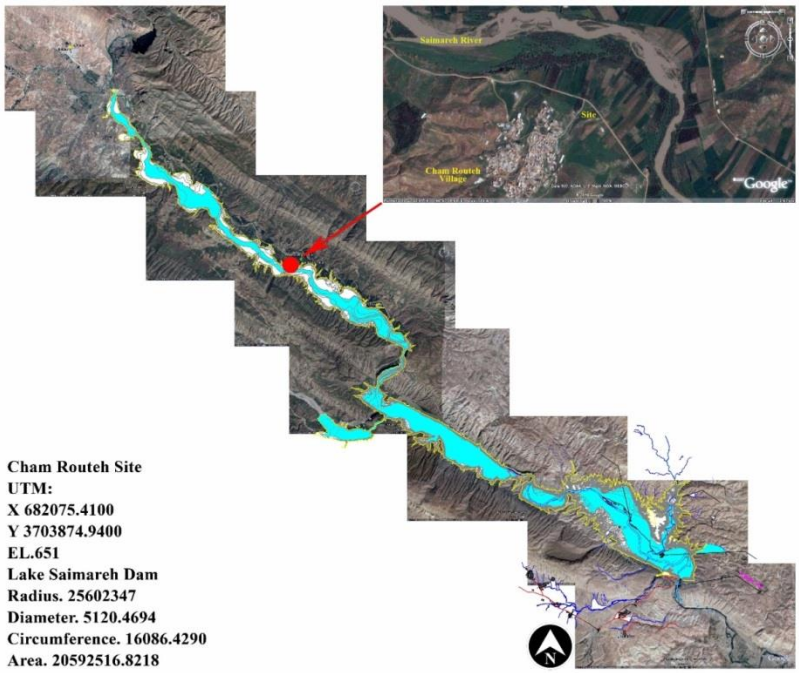

شکل ۲. عکس ماهواره‌ای و نقشه توپوگرافی دره سیمره و موقعیت سد سیمره و محوطه چم‌روته (نگارنده).

Fig. 2. plan of topography of Seimareh river and Chamroute Tepe (Athur).

سؤالات پژوهش

سؤالات مطرح در خصوص کاوش محوطه چم‌روته به شرح زیر است؛ محوطه چم‌روته معرف کدام دوره‌ی فرهنگی است و کاربری فضاهای معماری چم‌روته چیست؟ بافتار معماری محوطه معرف کدام طبقه اجتماعی در منطقه است؟ مکان‌گزینی محوطه تحت تأثیر چه شرایطی است؟ و سنت سفالی محوطه چم‌روته قابل‌مقایسه با کدام منطقه فرهنگی است؟

فرضیات

براساس مطالعه مواد فرهنگی سطحی، محوطه چم‌روته معرف فرهنگ اواخر دوره ساسانی و قرون اولیه اسلامی است. مصالح مورداستفاده و تکنیک معماری به‌کاررفته در معماری اثر، این فرض را محتمل می‌سازد که، محوطه چم‌روته متعلق به اجتماعات روستانشینی طبقات پایین اجتماعی است. شرایط زیست‌محیطی و جغرافیایی و همچنین مسیر ارتباطی و منابع طبیعی، عوامل مؤثر در شکل‌گیری و مکان‌گزینی محوطه است.

روش پژوهش

گردآوری اطلاعات این مقاله براساس کاوش‌های باستان‌شناسی چم‌روته سیمره استوار است. سپس کلیه منابع در خصوص دوران ساسانی و اوایل اسلامی در منطقه گردآوری گردیده است. با عنایت به اینکه منطقه از منظر سوق‌الجیشی اهمیت دارد و تحت لوای حکومت ساسانی بوده، پرداختن به آن اهمیت می‌یابد. این مقاله با تکیه بر نتایج حاصل از کاوش باستان‌شناسی سعی در تبیین و توصیف محوطه چم‌روته دارد. همچنین رویکرد اصلی کاوش چم‌روته افقی بوده است.

موقعیت جغرافیایی، ژئومورفولوژی

محوطه چم‌روته در فاصله ۵۰ متری ساحل جنوبی رودخانه سیمره، از دهستان عرب رودبار، شهرستان سیروان استان ایلام قرار دارد. چم‌روته با وسعتی حدود دو هکتار طی سال‌های گذشته توسط کشاورزان و اهالی منطقه مورد تصرف، تغییر و تخریب قرار گرفته است. به‌گونه‌ای‌که در حال حاضر وسعت محدودی از آن برجا و بخش عمده‌ای از آن با تغییر کاربری تخریب و تبدیل به باغات و اراضی کشاورزی شده است. محوطه چم‌روته در حال حاضر به‌صورت زمینی مسطح و با شیب ملایم از جنوب به شمال، به ارتفاع حدود ۲ متر، با محیطی به شکل مثلث در ضلع شمال شرقی روستا قراردارد. از منظر توپوگرافی دره سیمره محدود به دو دیواره بلند طبیعی با جهت کشیدگی شمال غربی، جنوب شرقی است که رودخانه سیمره در آن جاری است. شکل طبیعی دره به‌صورت V شکل موجب گردیده تا کف دره فاقد اراضی و زمین‌های پست باشد و تنها زمین‌های قابل‌کشت و ایجاد استقرار محدود به تراس‌های آبرفتی و رسوبی حاشیه رودخانه و سطح پشته‌های طبیعی و تپه ماهورها است. محوطه چم‌روته نیز در دامنه شیب شمالی و غربی پشته‌ای طبیعی شکل گرفته است. ضلع شرقی و غربی محوطه در گذشته محدود به دو مسیل سیلابی طبیعی بوده که امروزه مورد دخل‌وتصرف قرار گرفته و وضعیت توپوگرافی آن تا حدودی دگرگون شده است. تمامی اضلاع محوطه مورد دخل تصرف قرار گرفته و تبدیل به باغات انار شده است. باتوجه به وضعیت توپوگرافی و پراکندگی بقایای فرهنگی سطحی، به نظر می‌رسد ابعاد محوطه در گذشته به طول حدود ۲۰۰ متر در راستای شمال غربی- جنوب شرقی و عرض حدود ۱۰۰ متر در جهت شمالی- جنوبی بوده است. این منطقه جزو حوزه غرب زاگرس‌مرکزی و پیشکوه لرستان محسوب می‌گردد که اهمیت ویژه‌ای در ادبیات باستان‌شناسی منطقه داراست. استان ایلام از نظر خصوصیات طبیعی، منطقه‌ای کوهستانی بوده که در حاشیه غربی رشته کوه‌های زاگرس واقع شده است. ناهمواری‌های این استان را می‌توان به دو قسمت تقسیم نمود. ناهمواری‌های نیمه شرقی و شمال شرقی که از کوهستان‌های بلند شکل گرفته و ارتفاعات نیمه غربی و جنوب غربی که شامل نواحی کم ارتفاع بوده و با شیبی ملایم به‌سمت غرب امتداد دارند. ناهمواری‌های این استان مرکب از چین‌خوردگی‌های موازی هستند که از نظر مورفولوژی به چند تیپ تقسیم می‌شوند. ۱- مناطق کوهستانی ۲- دشت‌ها (فرهنگ جغرفیا،۱۳۸٤ :٦). استان ایلام در امتداد رشته کوه‌های زاگرس واقع گردیده به‌نحوی‌که ۹۰ درصد محدوده آن را مناطق کوهستانی و ۱۰ درصد دیگر را عرصه‌های دشتی و بیابانی تشکیل می‌دهد. ارتفاعات ایلام ازجمله ناهمواری‌های سلسله جبال زاگرس محسوب می‌گردند. در حاشیه غربی این سلسله جبال چین‌خوردگی- های موازی شکل گرفته که در جهت شمال غربی –جنوب شرقی امتداد دارند. این چین‌خوردگی‌ها از رسوبات دوران اول تا چهارم زمین‌شناسی است. مهم‌ترین ارتفاعات این استان کبیرکوه است (فرهنگ جغرفیا، ۱۳۸٤: ۱۵).

پیشینهٔ مطالعات باستان‌شناسی زاگرس‌مرکزی

شاهراه خراسان بزرگ در زاگرس‌مرکزی تا مدت‌ها کانون پژوهش‌های باستان‌شناسی بوده است (Alden, 1982). در حقیقت شاهراه خراسان بزرگ از شاهراه‌های مهم ارتباطی است که از بین‌النهرین آغاز شده و پس از عبور از سرزمین‌های حاصل‌خیز به زاگرس‌مرکزی که شامل ماهیدشت و کنگاور می‌شده و سپس به فلات ایران در شرق و نهایتاً به جاده ابریشم در چین ختم می‌شده است (Levin and Young, 1986; Henrickson, 1983). منطقه زاگرس به ۲ بخش زون غربی و زون داخلی تقسیم شده است. در شمال شرقی کوه سفید بین کرمانشاه و خرم‌آباد و در جنوب‌غربی کبیر کوه در انتهای سیمره قرار دارد (MC Donald, 1979 :30). تمامی محوطه‌ها در مسیر یا

نزدیک معابر طبیعی مانند مسیر جاده بزرگ خراسان هستند (Levin and Young, 1986) جاده خراسان نقش مهمی در وضعیت فرهنگی و زیست محیطی در ایجاد تمدن‌ها داشته است. ساکنین این محوطه‌ها می توانسته‌اند از مزایای نزدیکی به این شاهراه، نظیر تبادل محصولات استفاده کنند (Levin and Young, 1986: 15; Henrickson,1983:33). شاخه رسیدن بین جنوب و شمال این منطقه در همدان از طریق دشت ملایر و دشت نهاوند است (Henrickson, 1985). با عنایت به اینکه دره سیمره در مسیر مبادلات قرار داشته و به‌دلیل ویژگی‌های سوق‌الجیشی اهمیت بسیار داشته و همواره در دوران پیش از تاریخ، تاریخی و اسلامی در دوره‌های مختلف مورد سکونت قرار گرفته است، همچنان‌که لسترنج در کتاب جغرافیای تاریخی سرزمین‌های شرقی و همچنین ابن حوقل از شهر سیمره نام می‌برند (ابن‌حوقل، ۱۳٤٥: ۱۱۲؛ لسترنج، ۱۳۷۷: ۲۱۸). نکتهٔ دیگر این که فرآیند استقرار، نوعی انطباق باشماری ازعوامل است. عوامل ناشی از تعادل عوامل اقتصادی، محیطی، سیاسی ونظامی، تغییر در هر یک از این عوامل، احتمالاً به‌طور شدید می‌تواند تعادل مکان‌گزینی را در نظام‌های استقرار و کوچندگی برهم زند.چنین گمان می‌رود که جغرافیا را باید تعیین‌کننده محیط طبیعی محوطه‌های باستانی منطقه دانست، زیرا می‌دانیم که هر خطه‌ای مشخصات منحصر به فردی دارد که ناگزیر بر پراکندگی محوطه‌ها تأثیر واقعی می‌گذارد (Alden, 1982: 612-640). منطقه زاگرس مرکزی دربرگیرنده ناحیه‌ای در طول جاده خراسان یا شاهراه بزرگ" است که مسیر طبیعی بغداد به همدان به‌شمار می‌آید. در بلندی‌های این منطقه چندین دره کوهستانی کوچک وجود دارد که هنگام عبور از میان کوه‌های زاگرس به‌سمت دشت بین‌النهرین از بلندی آن‌ها کاسته می‌شود، مرتفع‌ترین این دشت‌ها؛ دشت همدان به‌عنوان شرقی ترین دشت و کم‌ارتفاع ترین آن‌ها دشت سرپل‌ذهاب وقصرشیرین در نقطه خروج از مرزهای ایران قرار دارد (Alden, 1982: fig:4). در مجموع در غرب ایران، جاده مهم شرقی- غربی که دروازه خراسان نام دارد، از نزدیکی‌های بغداد آغاز و پس از عبور از سرزمین‌های حاصلخیز به زاگرس‌مرکزی که شامل ماهیدشت و کنگاور می‌شود و نهایتاً به فلات ایران در شرق می‌رسد. جاده خراسان نقش مهمی در وضعیت فرهنگی و زیست‌محیطی در ایجاد تمدن‌ها داشته است (Levin and Young, 1986: 15; Henrickson, 1983:33). در رابطه با پیشینهٔ تاریخی سیمره باید گفت مورخین زیادی از سیمره نام برده‌اند، ازجمله (مقدسی، ۱۳٦۱؛ استخری، ۱۳۷۳؛ ابن‌حوقل، ۱۳٤٥). از نخستین پژوهش‌های باستان‌شناسی در منطقه می‌توان به بررسی‌های هوایی توسط اشمیت (Schmidt, 1940) و بررسی‌های غرب ایران توسط اشتاین (Stein, 1940) اشاره کرد. از دیگر فعالیت‌های مهم در زاگرس‌مرکزی می‌توان به بررسی باستان‌شناسی پروژه ماهیدشت توسط موزه سلطنتی اونتاریو[1] به سرپرستی لوئیس لوین اشاره نمود که طی این بررسی محوطه‌های زیادی شناسایی گردید (McDonald, 1979, Levine and M.C. Donald ,1977, Levine 1975, Henrickson,1983, 1985,Young 1969). به‌دنبال کاوش‌های گودین تپه جهت شناخت توالی منطقه پیش از آغاز استقرار در گودین، تپه‌های سه گابی به سرپرستی لویس لوین انجام شد و گاه‌نگاری شرق زاگرس‌مرکزی ارائه گردید (Henrickson, 1983). در سال‌های اخیر پژوهش‌های باستان‌شناسی در منطقه سیمره انجام گردیده است (نیاکان، ۱۳۹۸؛ لک‌پور، ۱۳۸۹؛ محمدی‌فر؛ ۱۳۹۳;Sharifi, 2022). در پایان لازم به ذکر است که تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش‌های پیشین در این نکته است که در دره سیمره و کاوش‌هایی که در سال‌های اخیر در شهر برزقواله و در سایر نقاط منطقه سیمره انجام شده، بیشتر بناهای اربابی و اعیانی در این دوره به‌دست‌آمده ازجمله بنای اربابی روئه (نیاکان، ۱۳۹۸)، قلاگوری (حسن‌پور، ۱۳۹۵)، خانه اربابی گوریه و جهانگیر (خسروی، ۱٤۰۰). در خصوص بناهای معمولی این دوره اطلاعات محدودی وجود دارد؛ بنابراین محوطه چم‌روته می‌تواند مکان مناسبی جهت مطالعه در این خصوص مطرح شود.

1. Royal Ontario Museum

معماری محوطه چم‌روته

در نتیجه کاوش محوطه چم‌روته، به‌طور متوسط تعداد ۱۷ ترانشه در ابعاد ۵×۵ متر مورد کاوش قرار گرفت. کاوش بخشی از ترانشه‌های شرقی و جنوبی به‌دلیل واقع شدن در مجاورت باغ انار تکمیل نشد. اما کاوش در قسمت مرکزی چم‌روته منجر به کشف دو فضای ساختمانی و فضاهای مرتبط با هم گردید. براساس نتایج حاصل از کاوش، این محوطه معرف ساختار معماری سنگی، متعلق به اواخر دوران ساسانی و اوایل اسلامی است. بقایای مواد فرهنگی ازجمله قطعات سفالی بیانگر سنت محلی و بومی است. بقایای معماری پدیدار شده در محدوده کاوش معرف بافتار معماری مسکونی و کاربردی است که بخش عمده‌ای از آن به‌شدت آسیب دیده و تخریب شده است. فعالیت‌های عمرانی صورت گرفته مانند جاده و مسیر لوله آب روستای چم‌روته بیشترین آسیب را به بافتار معماری وارد آورده است.مصالح به‌کار رفته مشتمل بر لاشه سنگ و قلوه سنگ می‌باشد که در طبیعت منطقه و به‌دلیل مجاورت با رودخانه سیمره به وفور یافت می‌گردد.

تحلیل فضایی و توصیف تکنیکی معماری به‌دست‌آمده در محوطه کاوش به شرح زیر است.

در این کاوش بقایای مربوط به دو واحد مسکونی و فضاهای کاربردی خارج از فضای معماری مسکونی مانند فضای مطبخ و اصطبل به‌دست آمد. واحدهای مسکونی در نقشه و پلان نهایی به‌صورت Building.I,II نشان داده شده و فضاهای الحاقی و مربوط به واحدها به‌صورت S.P مشخص شده است. در محدوده کاوش دو واحد مستقل و مجزا از هم شناسایی شد. واحد شماره یک (Building.I) در نیمهٔ غربی محوطه و در مجاورت جاده منتهی به روستا و واحد شماره دو (Building.II) در نیمه شرقی محوطه قرار دارد. فضای حد فاصل بین دو واحد مسکونی شماره یک و دو، با فضاهای کاربردی مانند مطبخ پر شده است که با شماره فضا (S.P) مشخص شده‌اند.

به‌طورکلی بقایای معماری پدیدار شده از نظر ساختاری و کاربری به سه دسته؛ واحدهای مسکونی، فضای مطبخی و آشپزخانه‌ای تقسیم می‌شود که در ذیل به توصیف آن می‌پردازیم.

واحد شماره یک (Building.I)

در بخش غربی محوطه چم‌روته بقایای ساختار معماری سنگی با پلان هندسی منظم پدیدار شد (شکل ۳) که احداث جاده و باغات بخش عمده‌ای از این ساختار را تخریب نموده و به کلی از بین برده است. در حال حاضر بخش برجای مانده اثر شامل دیوار شرقی و بخش بسیار محدودی از دیوار شمالی و جنوبی با کف قلوه سنگی گچ‌اندود است. دیوار شرقی بنا با طول کلی ۷.۴۰ متر و عرض حدود ۰۰٦۰ متر در راستای طولی شمال شرقی- جنوب‌غربی شکل گرفته است. دیوارهای شمالی و جنوبی توسط احداث جاده تخریب شده و طول برجای مانده از آنها حدود ۱.۸۰ متر است (Sharifi, 2020). ارتفاع باقی‌مانده دیوارها حدود۱.۰۰ متر است. این ساختار یا بنا در جهت طولی شمال شرقی- جنوب‌غربی بنا شده است. ورودی اصلی در ضلع غربی بوده است. دیوارها از مصالح قلوه‌سنگ با ملاط گچ بنا شده است و سطح داخلی آنها با گچ‌اندود شده است. سطوح خارجی دیوارها به‌دلیل مجاورت با فضاهای باز فاقد اندود گچ است. کف فضا با قلوه سنگ‌های ریز و متوسط همراه با ملاط گچ پوشانده شده است. باتوجه به این‌که بخش بسیار کمی از ساختار معماری واحد شماره یک برجای مانده است، تعیین ابعاد و کاربری فضای آن غیرممکن است. ضلع شمالی و شرقی بنا را ساختارهای خشکه‌چین با کاربری مطبخ و فضای آشپزخانه‌ای دربرگرفته است. از این‌رو می‌توان بنای شماره یک را به‌عنوان واحد مسکونی در نظر گرفت. عرض بنا در راستای شمال شرقی- جنوب‌غربی از خارج دیوارها ۷.۵۰ متر و در داخل فضا ٦.۵۰ متر است. طول بخش برجای مانده بنا در راستای شمال غربی- جنوب شرقی حدود ۳.۵۰ متر و ارتفاع دیوارها در

حال حاضر حدود ۱.۰۰ متر است. ضخامت دیوارها حدود ٦٠ تا ٥٠ سانتی‌متر است. مساحت بخش برجای‌مانده بنای شماره یک حدود ۲۳ مترمربع است.

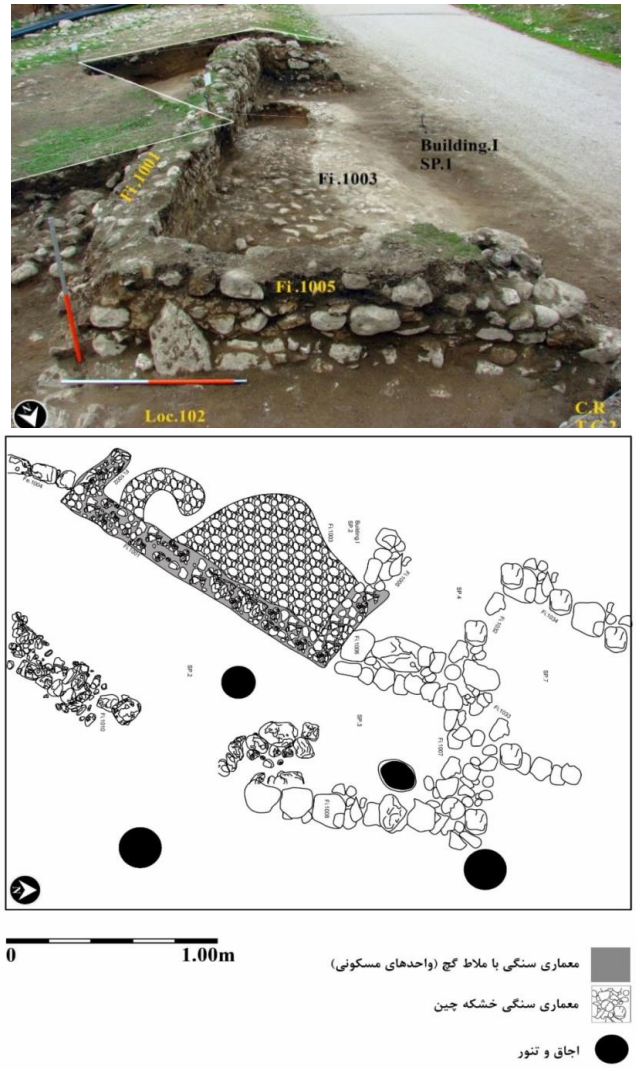

شکل ۳. نمای کلی ساختار معماری پدیدار شده در مربعات T.B.1,T.C.1,2، دید از شمال و پلان واحدهای معماری Building I (نگارنده)

Fig. 3. Cham Routeh: General view of Buiding I, T.B.1,T.C.1.2 (Athur)

واحد شماره دو (Building.II)

در نیمه شرقی محوطه بقایای یک بنا با پلان منظم هندسی (مستطیل شکل) پدیدار شد که بخشی از آن توسط باغات تسطیح و تخریب شده است. بنای شماره دو در راستای طولی شمال غربی- جنوب شرقی، به عرض ۹.۱۵ متر و طول ۱۱.۷۰ متر است. این ابعاد در داخل فضا ۸.۵۰ متر و ۱۰.۸۵ متر است. مساحت کلی بخش برجای مانده اثر در بیرون و داخل حدود ۱۰۷ و ۹۲.۲۲ مترمربع است. بنای شماره دو دارای دو فضای شمالی و جنوبی است (SP.6,5). فضای شمالی یا شماره ٦ با ابعاد تقریبی ۱۱×٤ متر مساحتی حدود ٤٤ مترمربع و فضای جنوبی (SP.5) با ابعاد ٤.۲۲ × ۹ مساحتی حدود ۳۸ مترمربع را دربرمی‌گیرد.

بخش برجای‌مانده بنا دارای طول حدود ۱۵ متر در راستای شمال غربی- جنوب شرقی و عرض حدود ۹.۳۰ متر در جهت شمال شرقی- جنوب غربی، فضایی حدود ۱۵۰ مترمربع را دربرگرفته است. دیوارها از مصالح قلوه

سنگ با ملاط کچ ساخته شده و سطح داخلی آنها دارای اندود گچ است. سطوح خارجی دیوارها به‌دلیل مجاورت با فضای باز و فضاهای کاربردی مانند محل نگهداری احشام و حیاط فاقد اندود است. ضخامت دیوارها در بیشترین قسمت حدود ۰۰.٦۰ متر و در دیوار شمالی حدود۱.۰۰ متر است. یکی از ویژگی‌های معماری این بنا استفاده از سنگ بستر و سنگ‌های طبیعی بزرگ موجود در محل، به‌عنوان بخشی از دیوارها است. به‌گونه‌ای‌که دیوارها را به سنگ‌ها متصل نموده و از سنگ‌های برجا جهت تکمیل معماری استفاده شده است. جهت بنا جنوب شرقی- شمال غربی است. باتوجه به دیوارهای شمالی، جنوبی و شرقی بنا، به نظر می‌رسد ورودی بنا در ضلع شرقی و رو به جنوب شرق بوده است. بنای شماره دو دارای دو فضای مجزا از هم در راستای طولی است. جرزهای مستطیل شکل که از مصالح مشابه دیوارها ساخته شده، دو فضای شمالی و جنوبی محصور در دیوارهای اصلی بنا را از هم تفکیک نموده است (شکل ٤). کف بنا از انباشت رسی کوبیده شده است. در ضلع غربی فضای جنوبی بقایای ساختار یک اجاق در مجاورت دیوار غربی و در مجاورت دیوار شمالی به‌دست آمد که به‌شدت تخریب شده بود. دیوارهای بنا با دیوارهای پیرامونی خود هشت و گیر شده‌اند. در کف‌سازی بنا از اندود گچ استفاده شده است، به‌طورکلی باتوجه به شواهد موجود ازجمله پلان و ساختار معماری بنای شماره دو و مواد فرهنگی به‌دست‌آمده از آن، می‌توان بنای شماره دو را به‌عنوان واحد مسکونی مستقل معرفی نمود (شکل ٥-٦-٧).

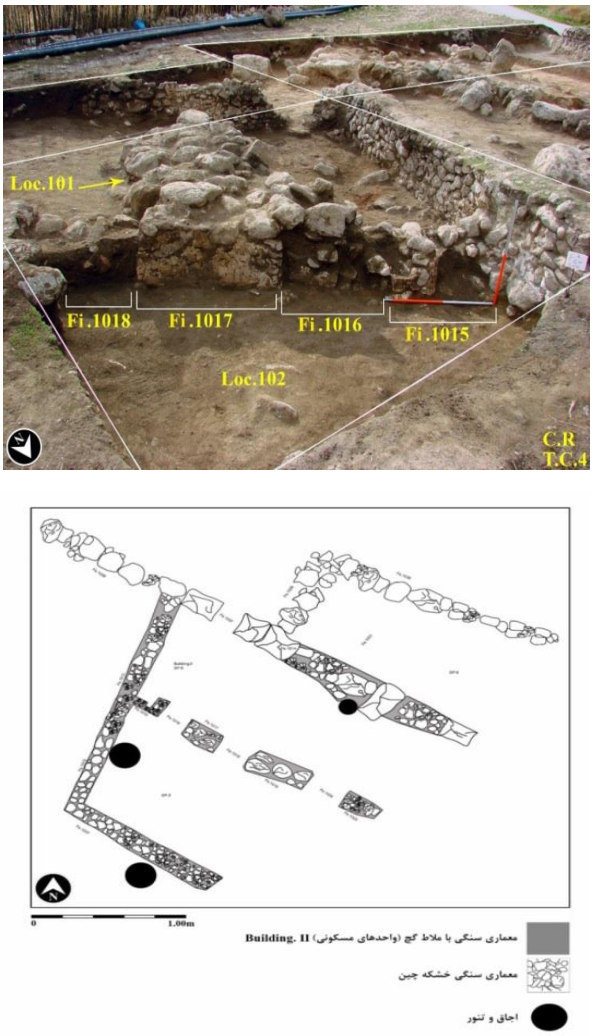

شکل ٤. پلان بقایای معماری واحد شماره Building II و فضاهای مربوط به آن (SP.5.6.8) (نگارنده)
Fig. 4. Cham Routeh: General view of Buiding II (SP.5.6.8), (Athur).

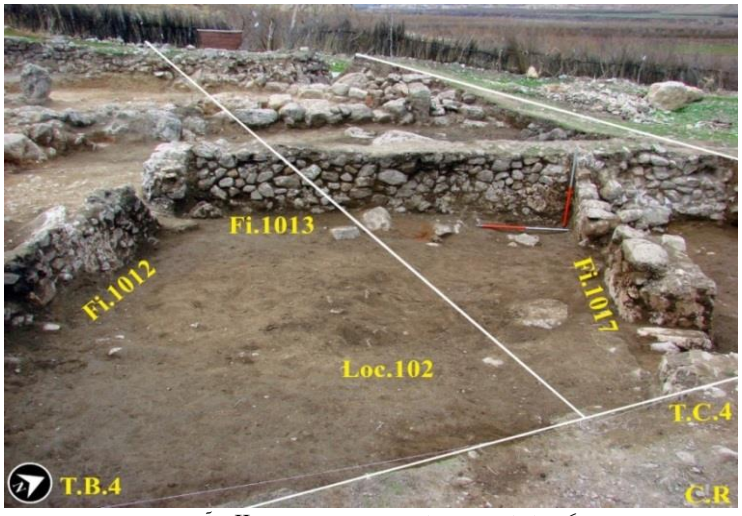

شکل ۵. بقایای ساختار معماری، جرز و درگاه داخل فضای واحد ساختمانی شماره II و آخرین وضعیت فضای جنوبی بنای شماره II، دید از شرق (نگارنده)

Fig. 5. Remains of the architectural structure, the spire and the doorway inside the space of building unit number II and the latest state of the southern space of building number II, view from the east (Athur).

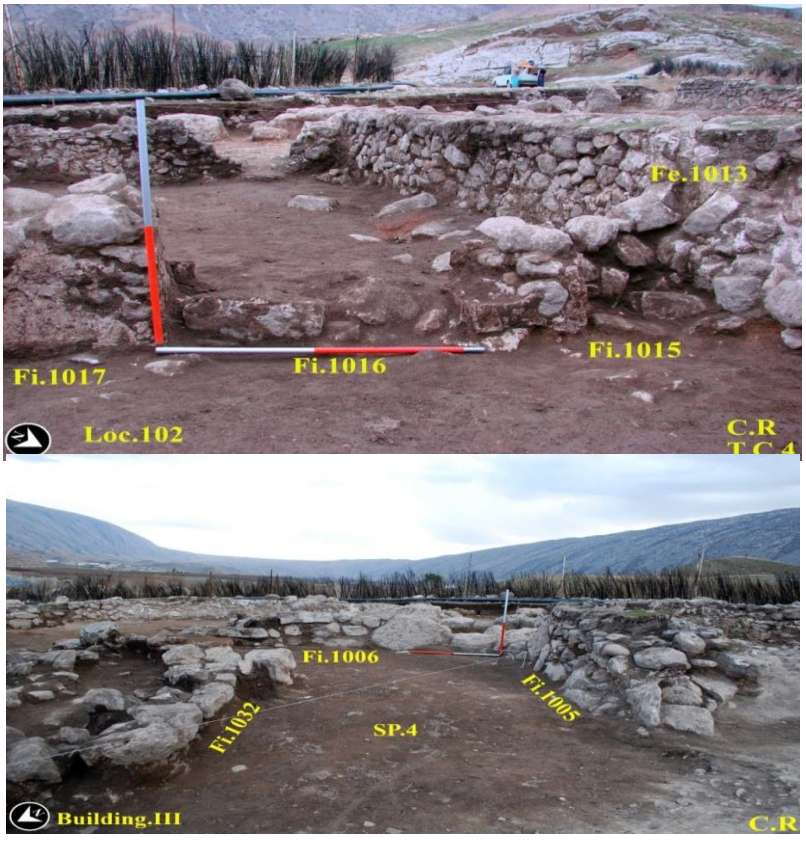

شکل ٦. ورودی غربی دو فضای بنای شماره ۲، دید از شمال شرق و فضای شماره IV معرف بخش کاربردی بیرون فضای مسکونی شماره ۱، دید از غرب (نگارنده)

Fig. 6. The western entrance to the two spaces of Building No. 2, viewed from the northeast, and Space No. IV, representing the functional section outside Residential Space No. 1, viewed from the west (Athur).

شکل ۷. فضای داخلی بنای شماره II، دید از جنوب شرق (نگارنده)
Fig. 7. Interior of Building No. II, view from the southeast (Athur).

ورودی و جرزهای بنا (pillars). پس از کاوش کامل فضای شماره II ، چهار جرز پدیدار شد. حد فاصل بین جرزها را سه ورودی تشکیل می‌دهد که امکان دسترسی دو فضا به هم را میسر می‌سازد (تصویر ٦). طول جرزها هم‌راستا با دیوارهای شمالی و جنوبی بین ۱.۵۰ متر تا ۲.۰۰ متر و عرض آنها بین ۰۰.۷۰ متر تا ۰۰.۹۰ متر است. ارتفاع جرزها در بیشترین قسمت یک متر است. جرزهای مستطیل شکل که از مصالح مشابه دیوارها ساخته شده، دو فضای شمالی و جنوبی محصور در دیوارهای اصلی بنا را از هم تفکیک نموده‌اند.

فضای داخلی ساختمان شماره ۲ یعنی بین دو فضای (SP.5,SP.6) دارای سه ورودی یا درگاه است که توسط جرزهای داخلی ایجاد شده است. جرز شماره (۱۰۱۵) در جانب غربی Building. II و SP.6 است. این ساختار به شکل مستطیل است که بخش غربی آن با یک فرورفتگی به‌صورت طاقچه ایجاد شده و از مصالح قلوه‌سنگی با ملاط و اندود گچ ساخته شده است. این جرز در ضلع غربی به دیوار غربی ساختمان (Building. II)، متصل است. درگاه ورودی غربی فضای داخلی ساختمان شماره ۲، (شماره ۱۰۱٦) است که ارتباط بین دو فضای جنوبی (SP.5) و فضای شمالی (SP.6) را ممکن می‌سازد. حد فاصل بین دو فضای شماره ۵ و ٦ در فضای داخلی ساختمان ۲، جرز شماره ۱۰۱۷ است که در ضلع شرقی قرار دارد و به‌صورت راست‌گوشه از مصالح سنگ قلوه و ملاط گچ بنا شده. ارتفاع بخش برجای مانده حدود ۰۰.٦۵ متر است. درگاه ورودی میانی (شماره ۱۰۱۸) فضای داخلی ساختمان ۲، ارتباط بین دو فضای جنوبی (SP.5) و فضای شمالی (SP.6) را ممکن می‌سازد. جرز میانی (F:1019)، در وسط بنای شماره ۲ و حد فاصل فضای ۵ و ٦، است. ارتفاع بخش برجای‌مانده اثر حدود ۰۰.۵۰ متر است.

فضاهای کاربردی (آشپزخانه‌ای)

حد فاصل بین دو واحد مسکونی در شرق و غرب محوطه فضاهایی با دیوارهای خشکه‌چین از سنگ‌های قلوه‌ای ایجاد شده است. فضای شماره ۲، ۳، ٤ و ۷ با توجه به وجود اجاق‌های متعدد و بقایای تنور، به‌عنوان فضای آشپزخانه‌ای مورد استفاده قرار گرفته است. براساس ابعاد و ساختار این فضاها به نظر می‌رسد به‌صورت روباز بوده

و فاقد پوشش سقف است. فضاها دارای ابعاد حدود ۲.۵×٤ است. در ضلع شمالی بنای شماره ۲، در نیمه شرقی محوطه بقایای فضایی با دیوارهای خشکه‌چین در ابعاد ۳×۸ متر وجود دارد. دیوار جنوبی این فضا با دیوار فضای مسکونی شماره ۲ مشترک است (شکل ۸).

فضای شماره ۳ (SP.3)؛ فضای شماره ۳ عبارت است از بقایای معماری سنگی خشکه‌چین در جانب شمال شرقی بنای شماره یک. این فضا در جهت طولی شمالی- جنوبی ایجاد شده است. طول فضا در بیرون دیوارها و داخل به‌ترتیب حدود ۵.٦۲ متر و ٤.۰۰ متر و عرض آن حدود ۳.٦۵ متر و ۲.٤۰ متر است. مساحت بخش برجای‌مانده اثر در بیرون و داخل به‌ترتیب حدود ۲.۵۰ و ۹.٦۰ مترمربع است.

فضای شماره ٤ (SP.4)؛ فضای شماره ٤ به موازات طولی دیوار شمالی بنای شماره یک ایجاد شده است. تخریب‌های صورت گرفته در اثر، تعیین ابعاد و مساحت این فضا را دشوار ساخته است. این فضا در داخل دارای طول حدود ۳.۱۸ متر و عرض ۲.۲٦ متر است. مساحت تقریبی بخش برجای مانده فضای شماره ٤ حدود ۷.۱۸ مترمربع است.

فضای شماره ۷ (SP.7)؛ فضای شماره ۷ با راستای طولی شمال شرقی- جنوب غربی، در حال حاضر دارای ابعاد ۳.۲۰ متر × ۳.٤۲ متر و مساحتی حدود ۱۱ مترمربع است. این فضا در شمال بنای شماره یک قرار دارد.

فضای شماره ۸ (SP.8)؛ فضای شماره ۸ در راستای طولی ضلع شمالی بنای شماره دو ایجاد شده است. ابعاد داخلی فضا ۳ متر × ۷.٤۰ متر است که مساحتی حدود ۲۲ مترمربع را دربرمی‌گیرد (شکل ۹-۱۰-۱۱).

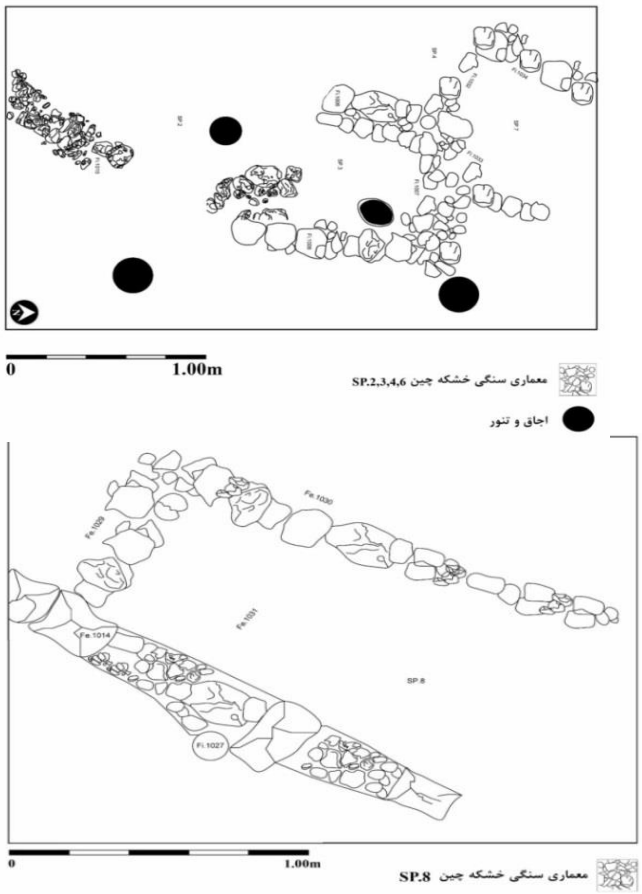

شکل ۸. پلان بقایای معماری سنگی خشکه‌چین (SP. 2,3,4,7,8) (نگارنده)

Fig. 8. Plan of the remains of architecture (SP. 2,3,4,7,8), (Athur).

شکل ۹. مربعات کاوش شده محوطه چم‌روته (نگارنده)

Fig. 9. Aerial photos and reconstruction of the Buildings (Athur).

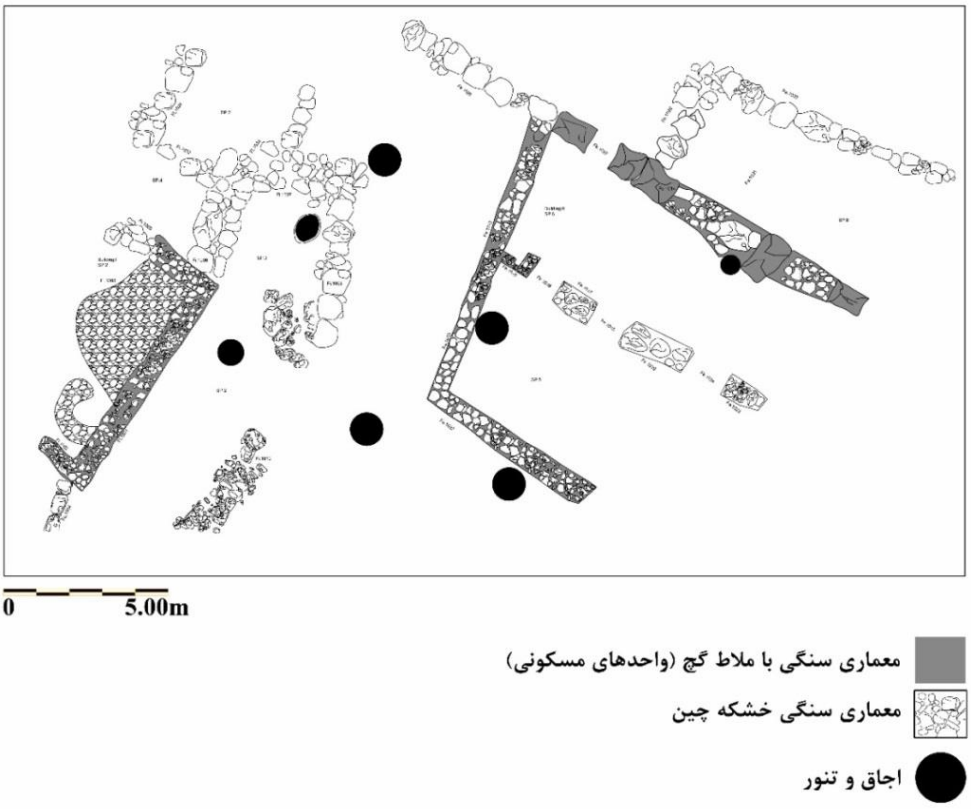

شکل ۱۰. پلان معماری سنگی پدیدار شده در محوطه چم‌روته (نگارنده)

Fig. 10. Cham Routeh: Plan of Architecture (Athur).

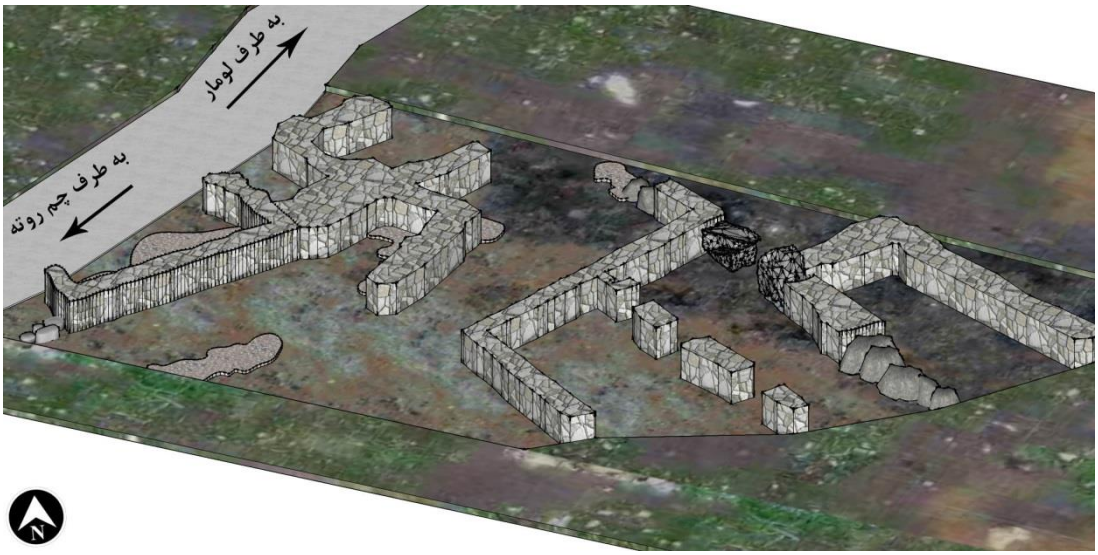

شکل ۱۱. سه بعدی واحدهای ساختمانی چم روته(نگارنده)
Fig. 11. Reconstruction of the Buildings (Athur).

یافته‌ها: مهم‌ترین مواد فرهنگی کاوش را سفالینه‌ها تشکیل می‌دادند که به چند گروه طبقه‌بندی شده‌اند که عبارتند از:

I. سفال نخودی؛ این دسته از ظروف با مغز خمیره قهوه‌ای روشن و آجری عمدتاً دارای پوشش گلی غلیظ در طیفی از نخودی و قهوه‌ای روشن است. تمامی ظروف به‌صورت چرخ‌ساز ساخته شده و از پخت مناسبی برخوردار است. تمپر سفال از نوع کانی بوده و بافت ظروف معمولاً متوسط است. تقریباً سطح یک سوم از ظروف با خطوط کنده شانه‌ای و مواج تزئین شده است. فرم ظروف عمدتاً از نوع ظروف دهانه بسته با لبه متمایل به بیرون، گردن بلند و بدنه‌ی محدب است. به‌طورکلی تعداد ۷٤ قطعه سفال در این دسته جای می‌گیرد. نمونه‌های کنده با سفالینه‌های اسلامی حاصل از کاوش‌های باستان‌شناسی آپادانای شوش مشابهت نزدیکی دارد (Kervan,1977, No 11, Fig. 27: 107). همچنین مشابه نقوش افزوده ساسانی (شکل ۱۳) از کاوش شوش نیز به‌دست آمده است (Kervan, 1984, Fig, 41- 20: 78) .

II. سفال ساده قهوه‌ای روشن- متمایل به زرد نخودی؛ قطعات به‌دست‌آمده از این نوع ظروف بسیار محدود است. این دسته از سفالینه‌ها با مغز خمیره قهوه‌ای روشن و ماده چسباننده کانی، عمدتاً فاقد پوشش گلی است. سطح ظروف با تکنیک دست مرطوب پرداخت شده است. تمامی ظروف به‌صورت چرخ‌ساز ساخته شده و از پخت مناسبی برخوردار است. تمامی قطعات ساده و فاقد عناصر تزئینی است. فرم‌های رایج در این دسته از سفال‌ها را کاسه‌های دهانه باز با شانه‌ی تیز و بدنه‌ی مورب تشکیل می‌دهد. این دسته از ظروف دارای بافت متوسط است. تنها تعداد ۹ قطعه سفال دارای ویژگی‌های مذکور است.

III. سفال نخودی- قهوه‌ای محلی؛ این دسته از ظروف کاملاً محلی بوده و از ویژگی شاخصی جهت تاریخ‌گذاری نسبی برخوردار نبوده، لذا این دسته از سفال‌ها را به‌عنوان سفال محلی و بومی معرفی نموده‌ایم. این دسته از ظروف با مغز خمیره‌ی قهوه‌ای و آجری، با ماده‌ی چسباننده کانی عمدتاً فاقد پوشش است و سطوح اکثر ظروف با دست‌مرطوب پرداخت شده است. سفال‌های این گروه عمدتاً دست‌ساز بوده و به‌ندرت در ساخت آن‌ها از چرخ استفاده شده است. ماده چسباننده خمیره سفال کانی است و ظروف از پخت متوسطی برخوردار است. فرم ظروف عمدتاً از نوع سفال با دهانهٔ باز و بدنه ایستاد و ظروف با بدنه مورب است. ظروف با فرم کاسه‌های

دهانه‌باز و تشت‌ها (شکل ۲۵) که از عمق کمی برخوردار بوده و دارای کف تخت می‌باشند، مهم‌ترین فرم‌های رایج در این دسته است (بنگرید به تصویر شماره ۲۰). باند افزوده در سطح ظروف و قسمت لبه مهم‌ترین عنصر کاربردی به کار رفته در ظروف جهت استحکام بخشی ظرف است. بیشترین قطعات سفالی به‌دست‌آمده از کاوش (تعداد ٤٢٥قطعه)، مربوط به این دسته است.

IV. سفال لعاب‌دار؛ تعداد بسیار محدودی سفال لعاب‌دار (۲۱ قطعه) به‌دست آمد. این دسته از سفال‌ها با مغز خمیره قهوه‌ای روشن و کِرم روشن و ماده چسباننده کانی، به‌صورت ظریف و چرخ‌ساز تولید شده و از پخت مناسبی برخوردار هستند. عمدتاً سطوح داخلی و در مواردی هر دو سطح ظرف دارای پوشش لعاب سربی است. این دسته از ظروف در دو گروه سفال با نقش کنده زیر لعاب (اسگرافیاتو) و ظروف با نقاشی زیر لعاب تزئین شده است (بنگرید به سفالینه‌های لعاب‌دار، شکل ١٤-١٢).

V. **درپوش؛** تعداد ۱۱ قطعه درپوش سفالی به‌دست آمد. درپوش‌ها به دو گروه درپوش استوانه‌ای و درپوش قارچی شکل تقسیم می‌شوند (بنگرید به شکل ۱۵).

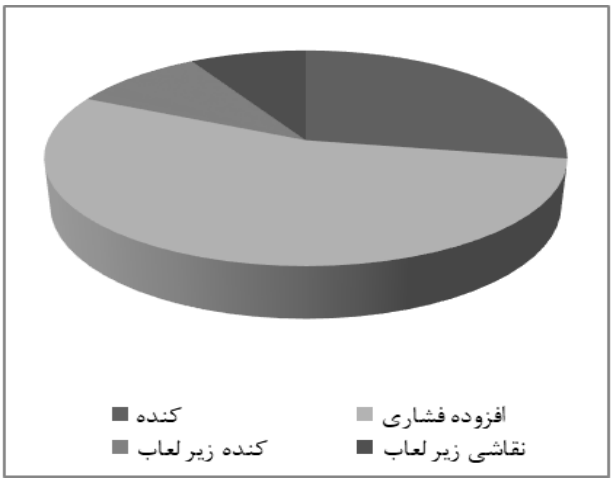

نمودار ۱. فراوانی سفال براساس عناصر تزئینی و کاربردی (نگارنده)

Chart 1. Abundance of pottery based on decorative and functional elements (Athur).

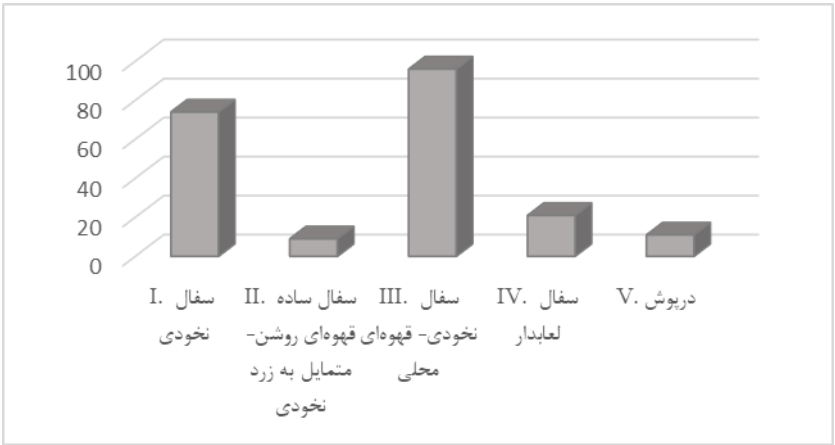

نمودار ۲. فراوانی سفال براساس تکنیک ساخت، فرم و دوره فرهنگی چم‌روته (نگارنده)

Chart 2. Pottery abundance by manufacturing technique, form, and cultural period (Athur).

شکل ۱۲. طرح و تصویر سفالینه‌های لعاب‌دار و بدون لعاب چم‌روته (نگارنده)
Fig. 12. Pottery design and image (Athur).

شکل ۱۳. طرح و تصویر سفالینه‌های بدون لعاب با تزیینات افزوده (نگارنده)
Fig. 12. Pottery design and image (Athur).

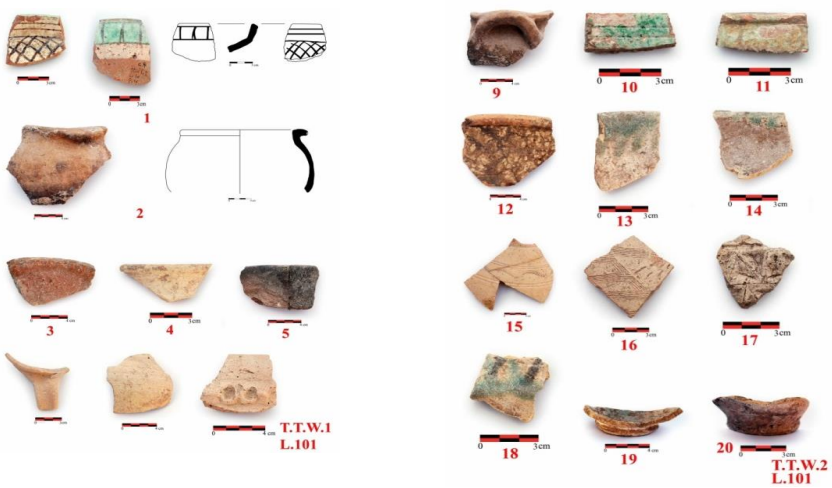

شکل ١٤. تصویر سفالینه‌های چم‌روته (نگارنده)
Fig. 12. Pottery design and image (Athur).

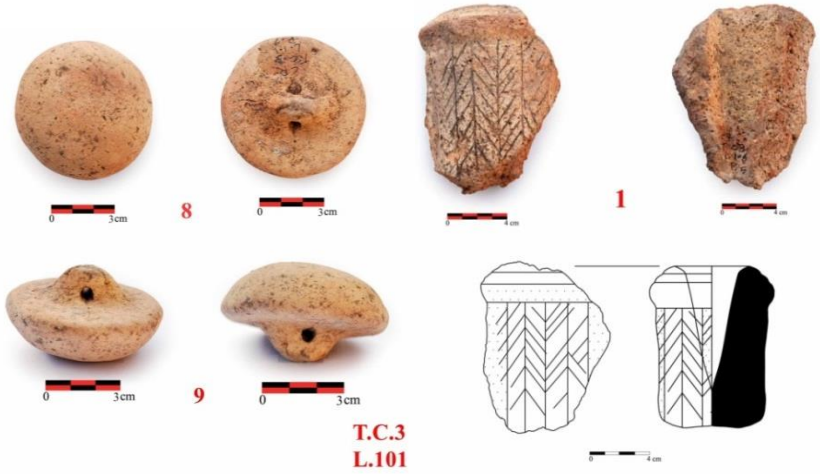

شکل ١٥. بخشی از ظرف سفالین با تزیین‌کننده و درپوش‌های سفالین (نگارنده)
Fig. 12. Pottery design and image (Athur).

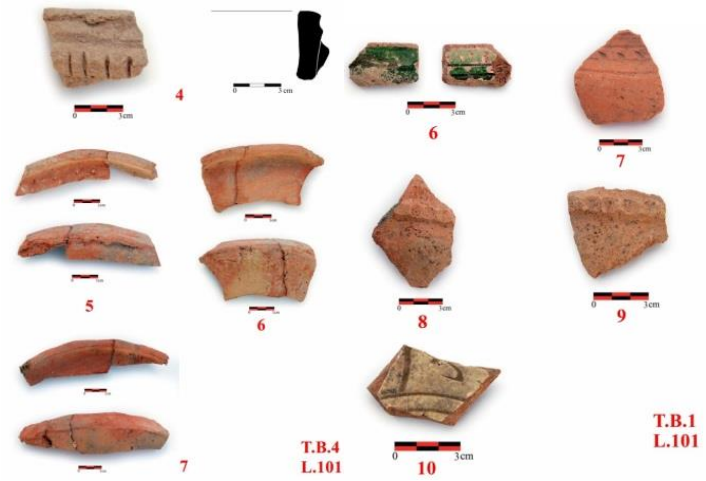

شکل ١٦. طرح و تصویر سفالینه‌های چم‌روته (نگارنده)
Fig. 12. Pottery design and image (Athur).

بحث و تحلیل

ساسانیان آخرین پادشاهی ایران قبل از ظهور اسلام بودند (Wiesehofer, 1996). این حکومت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین دوره‌های تاریخی ایران بوده و آخرین امپراتوری بزرگ ایران قبل از فتح مسلمانان و پذیرش اسلام است (Hourani, 1991: 87). این شاهنشاهی یکپارچه را اردشیر بابکان با شکست اردوان چهارم، آخرین شاهنشاه اشکانی بنا کرد و ایران را مجدداً پس از سقوط هخامنشیان برای نخستین بار یکپارچه ساخته و زیر فرمان تنها یک دولت مرکزی درآورد (Christensen, 2006 :10). در سال ١٤ هجری برابر با ٦٣٦ م در جنگ قادسیه لشکریان عرب در نبردی سرنوشت‌ساز بر لشکر ایرانیان به فرماندهی رستم فرخـزاد پیروز گشتند. به‌دنبال این شکست شهر مدائن پایتخت ساسانیان سقوط کرد و یزگرد سوم به مرکز ایران عقب‌نشینی نمود. در سال ٢١ه.در نزدیکی نهاوند سپاهیان ساسانی در برابر اعراب صف‌آرایی کردند. در این جنگ نیز لشکر ساسانیان شکست‌خورده و یزگرد سوم به شمال خراسان گریخت. این آخرین مقاومت قابل توجه در برابر اعراب بود، پس از آن فاتحین وارد ایران شدند و یکی پس از دیگری شهرها و آبادی‌ها به‌دست آنها فتح گردیده و سقوط کردند (آورزمانی، ۱۳۷۰: ۱۱). اما شواهد باستان‌شناسی دره سیمره در زاگرس‌مرکزی گویای این مسئله است که شهرها و استقرارهای ساسانی این نقطه پس از تسلط اعراب به حیات خود ادامه داده و به‌عنوان پناهگاهی امن جهت استقرار شاهزادگان ساسانی مورد سکونت قرار گرفت (Zakeri, 1995: 96). در این خصوص می‌باست به بناهای اربابی دره سیمره اشاره نمود که تا دوره اسلامی (دره‌شهر سیمره: فریادیان، ۱۳۸۸؛ لک‌پور، ۱۳۸۹) به حیات خود ادامه دادند.

در اینجا می‌بایست به این نکته اشاره نماییم که هر گاه از کاخ‌های سلطنتی به شهرهای کوچک و اقامت‌گاه‌های ساسانی می‌رسیم، مشخص می‌شود که این مناطق تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته‌اند (شیپمان، ١٣٨٤: ۱۳۲). تاکنون در دوره ساسانی تمرکز مطالعات صورت گرفته بیشتر بر روی کاخ‌ها و بناهای مذهبی (Boyce, 1975) و آتشکده‌ها (Hozhabri, 2013) بوده است. از این دوره کاخ‌ها و بناهای شکوهمند زیادی ازجمله کاخ اردشیر اول در فیروزآباد، تیسفون (Morony, 2009, 1929 R euther)، تخت‌سلیمان (Huff, 1987)، قصرشیرین (Rether, 1939: 553)، معبد اناهیتا، بیشاپور (Ghirshman, 1938) و حاجی آباد (Azarnoosh, 1994) به‌جا مانده است. با توجه به اهمیت و عظمت حکومت ساسانی متأسفانه تاکنون شـناخت جامعی از بناهای مسکونی ساده و کوچک‌تر نداریم و این ابهام در معماری مسکونی این دوره دیده می‌شود. از این رو در ارتباط با این گونه معماری هیچ نوع سبک‌شناسی مشخصی وجود ندارد. فقدان کاوش‌های گسترده، وجود تنوع زیست‌محیطی و سنت‌های متفاوت شناخت معماری طبقه متوسط این دوره را دشوار می‌سازد (محمدی‌فر، ۱۳۹۳) .در این بین مطالعات حوضهٔ سیمره در زاگرس‌مرکزی به‌تنهایی می‌تواند بازگوکننده ویژگی‌های معماری ساسانی- صدر اسلام باشد و خلاء موجود در این زمینه را مرتفع نماید؛ لذا پژوهش‌های اخیر در درهٔ سیمره می‌تواند باب جدیدی در این زمینه بگشاید.

در خصوص سفال‌های چم‌روته باید اظهار نمود که سنت سفالی این محوطه، معرف فرهنگ بومی و هم افق با محوطه‌های همزمان است و از نظرگاه‌نگاری تطبیقی (شکل ۱۳)، قابل مقایسه با نمونه‌های مشابه از محوطه‌های هم‌جوار مانند؛ محوطه سیرم‌شاه برزقواله (محمدی‌فر و طهماسبی، ۱۳۹۳)، شهر باستانی سیمره در دره‌شهر (فریادیان، ۱۳۸۸، لک‌پور، ۱۳۸۹)، روئه (نیاکان، ۱۳۹۸: ١٤١) اسـت و در دوران اسـلامی (شـکل ١٤-١٦) قابل‌مقایسه با سفال‌های اسلامی سیمره می‌باشد (فیضی، باباکمال، ۱۳۹۱: ١١٤). در واقع سفالینه‌ها در چم‌روته نشان از تداوم استقرار تا دوران اسلامی را دارد.

در مجموع با اینکه در حمله اعراب خسارت شدیدی به منطقه سیمره وارد آمد ولی شهرها و روستاها دوباره آباد شده و در دوره‌های اولیه اسلامی، معماری دوره ساسانی با بازسازی و تغییر شکل آن مورد استفاده مجدد قرار گرفته، تا اینکه زلزله‌ای هولناک آن را به‌طور کامل از بین برده است. این زمین لغزش که در محل تلاقی دو رودخانه سیمره و کشکان رخ داده، از بزرگ‌ترین زمین لغزش‌های ایران است (شایان، ۱۳۸۳؛ سیاپور و قبادی، ۱۳۷۸؛ Bloom, 1978). تاریخ دقیق این زلزله با توجه به آزمایشات سن‌سنجی صورت گرفته از رسوبات اعماق دریاچه سیمره ۲۵۸ هجری برآورد شده است (مالکی و بحرالعلومی،۱۳۷۸). مسعودی در این باره می‌نویسد" در سیمره زلزله‌ای پدید آمد و آن شهر را ویران کرده است". مولف الکامل فی‌التاریخ در توصیف این رخداد و چگونگی آن چنین نوشته است"که در هنگام زلزله در سیمره صدایی عظیم بلند شد". ابن‌اثیر و حمزه اصفهانی نیز تاریخ زلزله را ۲۵۸ ه. ذکر کرده‌اند. وقوع این زلزله باعث ترک محوطه‌های دره سیمره شده است یکی از مهم‌ترین شواهد این مسأله کمبود محوطه‌های اسلامی در منطقه پس از وقوع این زلزله مهیب است.

یکی از ویژگی‌های طبیعی منطقه سیمره دسترسی به منابع زیست‌محیطی است که در کنار رودخانه قرار گرفته و هم از منابع آبی استفاده شده و همچنین پتانسیل مناسبی برای دام‌داری داشته است. لازم به ذکر است سیمره منطقه‌ای دلتایی و رسوبی و البته محدود است و به‌صورت تنگه‌های بریده می‌باشد و در عین‌حال تردد از یک تنگه به تنگه دیگر مشکل است. عرض تنگه‌ها کم و گاهی در قسمت‌هایی که عرض دره‌ها بیشتر است موجب رشدکشاورزی می‌گردد، لذا باعث تشکیل مجموعه بافت‌های روستایی شده و در حاشیه آن خانه‌های مسکونی ازجمله چم‌روته شکل گرفته و در کنار آن، خانه‌های بزرگی ساخته می‌شود که در ادبیات باستان‌شناسی به‌عنوان خانه‌های اربابی و اعیانی از آن نام می‌برند ازجمله خانه اربابی روئه (نیاکان، ۱۳۹۸)، کوشک قلا گوری (حسن‌پور، ۱۳۹۵)، شهر برقواله (که گچ‌بری‌های بی‌نظیری از کاوش آن به‌دست آمد) (لشکری، ۱۳۸۹)، بنای گوریه و جهانگیر (خسروی، ۱٤۰۰)؛ بنابراین موجب شکل‌گیری الگوهای تطبیقی بین معماری و محیط‌زیست می‌گردد.

نتیجه‌گیری

نتایج کاوش محوطه چم‌روته در کرانه رودخانه سیمره منجر به شناسایی بنایی مسکونی گردید که از دوره ساسانی تا اوایل اسلام مورد استفاده قرار گرفته است. مصالح معماری این بنا شباهت‌هایی با سازه‌های مسکونی برزقواله دارد که از شهرهای مهم دوره ساسانی محسوب می‌گردد. بقایای بافتار معماری با مصالح سنگ و ملات گچ ساخته شده و پلان فضاهای معماری شمال شرقی- جنوب غربی است. بقایای معماری در محدوده ای بالغ بر ۳۰۰۰ مترمربع مشخص شده که با استفاده از سنگ و ساروج اتاق‌هایی بسیار منظم در امتداد شمال غرب – جنوب‌شرق ساخته‌اند. به‌طورکلی بقایای معماری پدیدار شده از نظر ساختاری و کاربری به دو دسته؛ واحدهای مسکونی و فضای آشپزخانه‌ای تقسیم می‌شود. همان‌گونه که اشاره شد؛ از منظر جایگاه این مجموعه در بافت استقراری، بقایای معماری به‌دست آمده از چم‌روته شامل بخش‌هایی از دو بنای مسکونی از مصالح سنگ و گچ (Building.I,II) و فضاهای روباز یا آزاد با معماری سنگی خشکه‌چین است (SP.1-8). آسیب‌ها و تخریب‌های صورت گرفته در آثار و بقایای معماری، تعیین ابعاد فضاها را دشوار می‌کند. جایگاه این مجموعه در بافت استقراری نشان‌دهندهٔ وجود یک سبک کاملاً کاربردی است که هیچ‌گونه تزئینات خاص در آن ایجاد نشده است، در بین واحدها معابر آزادی وجود دارد و ارتباط فضایی فضاهای داخلی و بیرونی به این ترتیب است که بخشی از فعالیت‌های روزانه مانند پخت و پز در آن انجام شده که خود نشان‌دهنده این نکته است که فعالیت‌های پخت و پز در خارج از فضاهای مسکونی انجام شده است. داخل اتاق‌ها با اندود نرم گچ پوشانده شده و در برخی اتاق‌ها با استفاده از لاشه‌سنگ و ملاط ساروج اقدام به کف‌سازی نموده‌اند. خمره‌هایی جهت نگهداری آذوقه تعبیه شده

است. یکی ازنشانه‌های تحول جمعیتی و اجتماعی زاگرس‌مرکزی، افزایش شمار استقرارهای ساسانی در منطقه است، به‌طوری‌که تنها در دره سیمره بیش از ده محوطه استقراری شناسایی و بخش‌های کوچکی از بناها توسط کاوش‌های باستان‌شناسی از دل خاک نمایان شده‌اند. این محوطه‌ها افزون بر شهرهای مهمتری هستند که در متون تاریخی به وجود آن‌ها اشاره شده است. ممکن است این محوطه‌ها مربوط به زمان بعد از تهدیداتی باشند که اعراب برای حکومت ساسانی ایجاد کرده‌اند. در منطقه سیمره خصوصاً نقاط دور افتاده محوطه‌های تک‌دوره ساسانی به‌وفور دیده می‌شود که این امر نشان‌دهندهٔ یک نوع مهاجرت است. در ساخت تمامی سازه‌ها نوعی شتاب و عجله دیده می‌شود ازجمله در جرزبندی‌ها و عدم استحکام دیوارها و شاید بتوان آن را یک معماری اواخر ساسانی یا دوره انتقالی از ساسانی به اوایل اسلامی قلمداد نمود که پس از ورود اسلام به ایران این بناها همچنان مورد استفاده قرار گرفته‌اند، تا زمانی‌که زلزله مهیب باعث نابودی و ویرانی کلیه این بناها گردید. در منطقه سیمره بناهای باشکوه و فاخر زیادی وجود دارد که متعلق به حاکم‌نشینانی است که تحت لوای حکومت ساسانی در حوزه غرب قرارداشته‌اند. به علت نزدیکی به مراکز غرب و تیسفون، سیمره از مراکز ثقل جمعیتی بوده و محلی برای استقرارهای ساسانی موردتوجه واقع شده است و علیرغم تکنیک‌های بالای معماری، به‌کارگیری مصالح نامرغوب در این محوطه‌ها تا سده‌های اولیه اسلامی دیده می‌شود که دلیل دیگری بر شتاب‌زدگی در ساختن آن‌هاست و در نهایت در حدود نیمه قرن دوم هجری تماماً برای همیشه متروک می‌گردند. اما از فضاهای مسکونی و اجتماعی طبقات پایین‌تر اطلاعات زیادی در منطقه جود ندارد. با عنایت به آنچه که از کاوش‌های باستان‌شناسی در سال‌های اخیر به‌دست‌آمده می‌توان سبک معماری سیمره را به‌دلیل مجاورت با رودخانه استفاده از مصالح سنگی و ملاط گچ برشمرد. این منطقه در دوره ساسانی دارای عظمت و شکوه بوده و پس از فروپاشی حکومت ساسانی محلی امن و پناهگاهی برای شاهزادگان رانده شده ساسانی بوده است. وجود بناهای اعیانی و اشرافی، گواه این مدعاست.در پایان باید به این نکته اشاره نمود که در دوره شکوفایی اسلامی هیچ استقراری در منطقه دیده نمی‌شود.

سپاسگزاری

از سرکار خانم دکتر لیلی نیاکان به‌دلیل مساعدت‌هایشان در برنامه‌ریزی کاوش چم‌روته سپاس‌گزاری می‌گردد.

تعارض منافع

نویسنده ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارد. هزینه این پژوهش توسط پژوهشگاه میراث‌فرهنگی تأمین شده است.

کتابنامه

– ابن حوقل، محمد، (۱۳٤٥). *صورة‌الارض*. ترجمهٔ جعفر شعار، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.

– اصطخری، ابواسحق، (۱۳۷۳). *المسالک والممالک*. ترجمهٔ محمد تستری، به‌کوشش: ایرج افشار، بنیاد موقوفات ایرج افشار.

– آورزمانی، فریدون، (۱۳۷۰). «شهرهای ایران در زمان ساسانیان». *ماهنامه فروهر*، ۳۲۷: ۲۲–۱۹.

– حسن‌پور، عطا؛ دلفان، فاطمه؛ و بیرانوند، الهام، (۱۳۹۵). «تحلیلی بر معماری مکشوفه از نخستین فصل کاوش بنای قِلاگوری رماوند». *اثر*، ۷٤: ٦۰–۳۷. https://journal.richt.ir/athar/article-1-706-fa.html

– سیاپور، مرتضی؛ و قبادی، محمدحسین، (۱۳۷۸). «بهمن سنگی سیمره، ابر زمین‌لغزش شناخته شده جهان». اولین کنفرانس زمین شناسی مهندسی و محیط زیست ایران، :۱۰۹–۱۱۵. https://civilica.com/doc/381309/

– شایان، سیاوش، (۱۳۸۳). «شواهد ژئومورفولوژیکی در سن-سنجی زمین-لغزهٔ بزرگ سیمره (کبیرکوه)، زاگرس، جنوب‌غربی ایران». *مدرس علوم انسانی*، ۸ (۱): ۴۵–۷۰.

– فرهنگ جغرافیایی نیروهای مسلح. (۱۳۸٤). *فرهنگ رودهای کشور*. جلد ٤، حوضهٔ آبریز خلیج‌فارس و دریای عمان، تهران.

– لک‌پور، سیمین، (۱۳۸۹). *کاوش‌ها و پژوهش‌های باستان‌شناسی دره‌شهر سیمره*. انتشارات پازینه.

– لسترنج، گی، (۱۳۷۷). *جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی*. ترجمهٔ م عرفان، انتشارات علمی–فرهنگی.

– لشگری، آرش، (۱۳۸۹). «کاوش باستان‌شناسی شهر برزقواله». آرشیو پژوهشکدهٔ باستان‌شناسی (منتشر نشده).

– فیضی، مهسا؛ و حیدری، باباکمال، (۱۳۹۱). «بررسی تأثیر جریان‌های فرهنگی حاکم‌بر شکل‌گیری نقوش سفال‌های صدر اسلام سیمره، نمونه موردی: سفال‌های بدون لعاب». پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، ۲ (۳): ۱۳۱–۱۵۲. https://nbsh.basu.ac.ir/article_449.html

– مالکی، ا؛ و بحرالعلومی، فرانک، (۱۳۸۷). «معرفی دو پارینهٔ زمین لغزه در منطقهٔ سیمره». *دهمین کنفرانس ژئوفیزیک ایران*، دانشگاه تهران.

– محمدی‌فر، یعقوب؛ و طهماسبی، الناز، (۱۳۹۳). «طبقه‌بندی سفال ساسانی سیمره، قلعه سیرم‌شاه». *پژوهش‌های باستان‌شناسی* ایران، ۷: ۱۳۳–۱۵۲. https://nbsh.basu.ac.ir/article_992.html

– مقدسی، ابوعبدالله محمد ابن احمد، (۱۳٦۱). *احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم*. ترجمهٔ علی نقی منزوی.

– نیاکان، لیلی، (۱۳۹۸). «بنای ساسانی روئه بر کرانه‌های سیمره». *پژوهش‌های باستان‌شناسی*، ۲۰: ۱۲۹–۱۴۸. https://doi.org/10.22084/nbsh.2019.15870.1721

- Alden, I. R., (1982).” Trade and politics in proto-Elamite Iran”. *Current Anthropology Washington. DC*: *Smith Sonia,* 23: 613-640. https://doi.org/10.1086/202914

- Avarzamani, F., (1991). “Iranian Cities during the Sassanid Period”. *Forouhar Monthly,* 327: 19-22. (in Persian).

- Azarnoush, M., (1994). *The Sasanian Manor House at Hajiabad, Iran.* Monografie di Mesopotamia III, Florence, and Casa.

- Bloom, A. L., (1978). *Geomorphology, a Systematic Analysis of Late Cenizoic Landforms,* New Jersey: Prentice Hall.

- Boyce, M., (1975). “A History of Zoroastrianism (Handbuch der Orientalistik Series)”. Leiden: Brill; Repr, A History of Zoroastrianism: Vol 1, The Early Period. https://doi.org/10.1163/9789004294004

- Christensen, A. E., (2006). *Iran during the Sasanian period.* Translated by: Rashid Yasami, Moaser.

- Estakhri, E., (2009). *Masalekolmamalek*, translated by Iraj Afshar. Tehran: Translation a gency and book publication. in Persian.

- Faizi, M., Faizi, N. & Heidari BabaKamal, Y., (2012). “The Study of the Effect of the Dominant Cultural Processes on the Early Islamic Pottery Decorations of Seimare: Non-Glazed Potteries”. *Archaeological Research of Iran,* 2(3): 131–52. https://nbsh.basu.ac.ir/article_449.html (in Persian).

- Geographical dictionary of the settlements of the country, (2006). *Ilam province*, First volume, Geographical Organization of the Armed Forces. (in Persian).

- Ghirshman, R., (1938). "Les fouilles de Châpour, Iran (deuxième campagne, décembre 1936 – avril 1937)". *Revue des arts asiatiques*, 12 (1): 12-19.

- Hasanpour, A., Delfan, F. & Beyranvand E., (2016). "Analysis of the Architecture Unearthed in the First Season of Excavation at Qala Gouri, Ramavand". *Athar*, 37(74): 37–60. https://journal.richt.ir/athar/article-1-706-fa.html (in Persian).

- Henrickson, E. F., (1983). "Ceramic Styles and cultural Interaction in the Early and Middle chalcolithic of central Zagros". Iran doctoral dissertation. Department of Anthropology University of Toronto University microfilms an Arbor.

- Henrickson, E. F., (1985). "The early development of pastoralism in the central Zagros Highlands (Luristan)". *Iranica Antiqua,* 20: 1-42. https://doi.org/10.2143/IA.20.0.2014076

- Hourani, A., (1991). *A History of the Arab Peoples.* London: Faber and Faber: 9–11, 23, 27, 75, 87, 103, 453, ISBN 0-571-22664-7.

- Hozhabri, A., (2013). "The Evolution of Religious Architecture in the Sasanian Period". *SASANIKA,* 18: 1-40.

- Huff, D., (1987). "Architecture II. Sassanian Period". in: *Encyclopaedia Iranica* 2: 329-334.

- Ibne Hoghal, (1966). *M. Sourat-Al-Ardh.* Translated by: Jafarshoar, Publication of Iran's Culture Institution, Tehran. in Persian.

- Kervan, M., (1977). "Les Niveaux Islamicues Du sector Oreintal Due Tepe De LAPADANA". in: *Dafi*, No 7. France.

- Kervan, M., (1984). "Le Material Archaeologiue". in: *Dafi*. No 14, France.

- Lakpour, S., (2010). *Archaeological Excavation in Darre Shahr, Seimare.* Tehran: Pazine. (in Persian).

- Lashgari, A., (2013). *Archaeological excavation in Seimare.* Tehran: ICAR. (in Persian).

- Le Strange, G., (1985). *Sarzaminhay khelafate sharghi*. Translated by: Mahmod Erfan. Elmi Farhangi. (in Persian).

- Levine, L. & Cuyler Young, D. T., (1986). "A summary of the ceramic assemblages of the central western Zagros from the middle Neolithic to the late third millennium B.C.". *Prehistoric de la Mesopotamia*, 17. 18 .19 December 1984 CNRS. Paris.

- Maghdesi, M. A., (1982). *Ahsanal Taghasim Fi Maarefat Al Aghalim*, Translated by: Ali Naghi Monzavi, Publication of Iran's Authors and Translators Company, Tehran. (in Persian).

- Maleki, A. & Bahr al-Uloumi, F., (2007). "Introduction of two landslides in Simre region". *10th Iran Geophysics Conference,* University Tehran. (in Persian).

- Maliki, A. & Bahr-e-Oloumi, F., (2008). "Introduction of two landslide paleontologies in the Seymareh region". *10th Iranian Geophysical Conference,* University of Tehran. (in Persian).

- MC Donald, M., (1979). "An Examination of Mid-Holocene settlements patterns in the Central Zagros, Region of Western Iran". Department of Antropology University of Toronto.

- Mohammadifar, Y. & Tahmasebi, E., (2014). "The Classification of the Ceramics acquired from Seimare: The Case Study of the Seyrom-shah Fort". *Archaeological Research of Iran* 4: 133–152. https://nbsh.basu.ac.ir/article_992.html (in Persian).

- Morony, M. G., (2009). *Jews in Iraq After the Muslim Conquest*. Gorgias Press, LLC. https://doi.org/10.31826/9781463216054

- Niakan, L., (2019). "Rou'eh, Sassanian Building in the Seymareh Coast". *Archaeological Research of Iran* 9(20): 129–148. https://doi.org/10.22084/nbsh.2019.15870.1721 (in Persian).

- Reuther, O., (1929). "The German Excavations at Ctesiphon". *Antiquity*, 3 (12): 434–451. https://doi.org/10.1017/S0003598X00003781

- Reuther, O., (1939). "Sasanian Architecture A History". In: ed. U. A. Pope and ph. Ackerman, *A survey of Persian Art II, Sroush,* Tehran: 493-578. (in Persian).

- Schmidt, E., (1940). *Flights over Ancient Iran Chicago*. University of Chicago press.

- Sharifi, M., (2019). "New discoveries Architecture from the Late Sassanid and Early Islamic period in the Seimare River Basin (Central Zagros)". *Journal of Iranian Islamic City Studies* 9 (36): 59-68. (in Persian).

- Sharifi, M., (2020). "The First Season of Archaeological Excavation at Cham Routeh Tepe, Seymare, Central Zagros*"*. in: Otto A., Herles M., Kaniuth K., Korn L. & Heidenreich A. (eds.), *Proceedings of the 11th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, Volume 2: Field Reports. Islamic Archaeology*, Wiesbaden: 409-422. https://doi.org/10.2307/j.ctv10tq3zv.38

- Sharifi, M., (2022). "Second Season of Excavation At Cham Routhe In Seimareh, Ilam, Province, IRAN". *Iranica Antiqua*, LVII: 147-172. https://doi.org/10.2143/IA.57.0.0000000 (in Persian).

- Shayan, S., (2004). "Gemorphologic Evidences on Dating the Great Seimare (Kabir-Kuh) Landslide, Zagros, Southwest of IRAN". *Modarres Human Sciences*, 8: 45-70. (in Persian).

- Siapour, M. & Ghobadi, M. H., (1999). "Seimare stone avalanche The Great Earthquake of iran". *Proceedings of the First Iranian Geological and Environmental Conference,* Tehran: Tarbiate Moalem: 109-115. (in Persian).

- Stein, S. A., (1940). *Old Routes of Western Iran. Narrative of an Archaeological Journey*, London.

- Wiesehöfer, J., (2010). "The Late Sasanian Near East". In: *Chase Robinson, New Cambridge History of Islam,* 1: 98–152. https://doi.org/10.1017/CHOL9780521838238.005

- Young, T. C. Jr., (1969). *Excavations at Godin Tepe.* First progress Report. Royal Ontario Museum. ROM. Occasional Papers no: 17 Art and Archaeology.

- Zakeri, M., (1995). *Sasanid Soldiers in early Muslim society*. Wiesbaden, Germany.